

MEMO

Aan: Gebiedstafel Broekheurne
Van: Erik Back
Datum: 10 maart 2023
Betreft: Thema landbouw, natuur en landschap – update proces

Het thema landbouw, natuur en landschap

1. thema landbouw, natuur en landschap

Landbouw

De achterban van dit thema bestaat uit 29 grondeigenaren (en hun gezinnen). Dertien van hen zijn melkveehouder (waarvan één biologisch op Landgoed Smalenbroek). Eén is vleesveehouder, één is geitenhouder, één geiten- en schapenhouder en één pluimveehouder (nèt buiten de Broekheurne). In de Broekheurne is circa 750 ha in gebruik bij de landbouw als gras- en bouwland.

De landbouw kent twee kerngebieden. In het zuidwesten van de Broekheurne ligt een jonge veldontginning met daarin een gebied met de bestorte grond (huisvuil uit de eerste helft van de vorige eeuw). Aan de oostelijke kant ligt een nog wat grootschaliger jong ontginningsgebied dat naar de stad toe overgaat in een kleinschaliger oud hoevenlandschap. Daarnaast bestaat een deel van de Broekheurne uit de landgoederen van Landgoed Overijssel.

Wij gaan uit van een veestapel van 1886 GVE (GrootVeeEenheid – 1 melkkoe staat voor 1 GVE) en een veebezetting van 2,51 GVE per hectare. Maar door het over-en-weer gebruik met bedrijven in omliggende gebieden, vooral Haaksbergen, moet een slag om de arm worden gehouden over het precieze veebezetting in de Broekheurne.

Natuur en landschap

Drie landgoederen van Landschap Overijssel (Smalenbroek, 't Stroink, Groot Brunink) vormen landschapzone dat bestaat uit bosgronden en extensieve weilanden. Samen met de Bruninksbeek is deze zone de drager van de ecologische kwaliteit van het gebied. Belangrijke ecologische relaties liggen in oost-west richting langs de Bruninksbeek. De ecologische verbinding van het Natura 2000 gebied Aamsveen (oostelijk van de Broekheurne) naar het Natura 2000 gebied Witte Veem zuidelijk van de Broekheurne) loopt vanuit de landgoederenzone centraal in het gebied naar de zuidgrens met Haaksbergen.

Verbinding en afhankelijkheid

Landbouw en natuur zijn van oudsher met elkaar verbonden. In de huidige tijd stelt de bescherming van natuur en landschap vooral randvoorwaarden aan de ontwikkelingsmogelijkheden in de landbouw. De neerslag van stikstof op natuurgebieden zorgt voor eisen aan de uitstoot van ammoniak uit dierlijke mest, klimaateisen werken door naar de uitstoot van methaan die vrijkomt bij de melkveehouderij, de bescherming van de waterkwaliteit werkt door naar het gebruik van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Met verdroging van de gronden hebben zowel de natuur als de landbouw te maken. Waar in het verleden de wensen vaak uiteenliepen (landbouw – meer drooglegging; natuur hoger peil), komen die in de huidige tijd meer overeen.

De eisen die worden gesteld vanuit natuur, klimaat en water werken direct door naar de agrarische bedrijfsvoering én leggen beslag op schaarse grond. Dit raakt direct de koers en het voortbestaan van de agrarische bedrijven.

2. Nationaal en provinciaal beleid

Nationaal en Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Op rijksniveau is een National Programma Landelijk Gebied (NPLG) in voorbereiding. Het NPLG gaat beleid bevatten voor drie thema's; natuur (waaronder stikstof), water en klimaat. De provincie heeft de opdracht om het NPLG uit te werken in een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Als dat voldoet aan het NPLG, dan komen ook financiële middelen voor de uitvoering beschikbaar. De provincie Overijssel gaat de uitvoering voor een belangrijk deel gebiedsgericht aanpakken. De gebiedsaanpak Broekheurne past in die werkwijze.

De vertaalslag tussen de nationale eisen, via de provinciale uitwerking naar concrete gevolgen voor de Broekheurne is nog niet gemaakt. Wel heeft de provincie een eerste aanzet gemaakt als voorloper van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Naast het versterken van de natuur en een sterk sociaaleconomisch platteland streeft de provincie naar een toekomstbestendige agrarische sector met 'duidelijke kaders en randvoorwaarden voor de waardering van de producten en diensten die de boer levert'. De boeren worden ingedeeld in 'hoogproductief', boeren die hun 'bedrijfsvoering aanpassen aan de omgeving' en boeren 'die stoppen'. De provincie wil met name perspectief bieden voor de grondgebonden melkveehouderij en ziet verder dat water en bodem sturend zijn voor de inrichting en het gebruik van gebieden.

In de Broekheurne gaat wij uit van de aanzet die de provincie heeft uitgebracht:

Natuur

- Vermindering stikstofemissie met 51% (10% basis en 41% extra opgave)
- 10% groenblauwe dooradering als droge en natte verbinding tussen natuurgebieden
- EU-biodiversiteitsbeleid met basiskwaliteit natuur in landelijkgebied en op landbouwgrond

Water

- KRW-doelen in 2027 gehaald: teeltvrijezones van 50 – 125 meter langs weerszijden KRW-waterlopen / de eisen voor 'waardevolle kleine wateren' (Bruninksbeek) is nog onbekend.

Klimaat

- Uitbreiding areaal bos met 3500-4000 hectare
- Methaan: emissiereductie van 30% tot 40% in met name de melkveehouderij

Om de bovengenoemde doelen te realiseren stelt de provincie een gecombineerde aanpak op drie sporen voor:

- Spoor 1 Provincie brede inzet op grondgebonden melkveehouderij (richting 2-2,2 GVE/ha)
- Spoor 2 Gebiedsgerichte opgaven in gebieden met meervoudige opgave. Extensieve landbouw van 1- 1,5 GVE/ha op gebiedsniveau met verdienmodel op basis van ecosysteemdiensten
- Spoor 3 Bedrijfsgerichte maatregelen (management en technische maatregelen)

Wat betekent dit voor landbouw en natuur in de Broekheurne

Vanuit de drie sporen trekken we -met de kennis die wij nu over het PPLG hebben- de volgende voorzichtige conclusies:

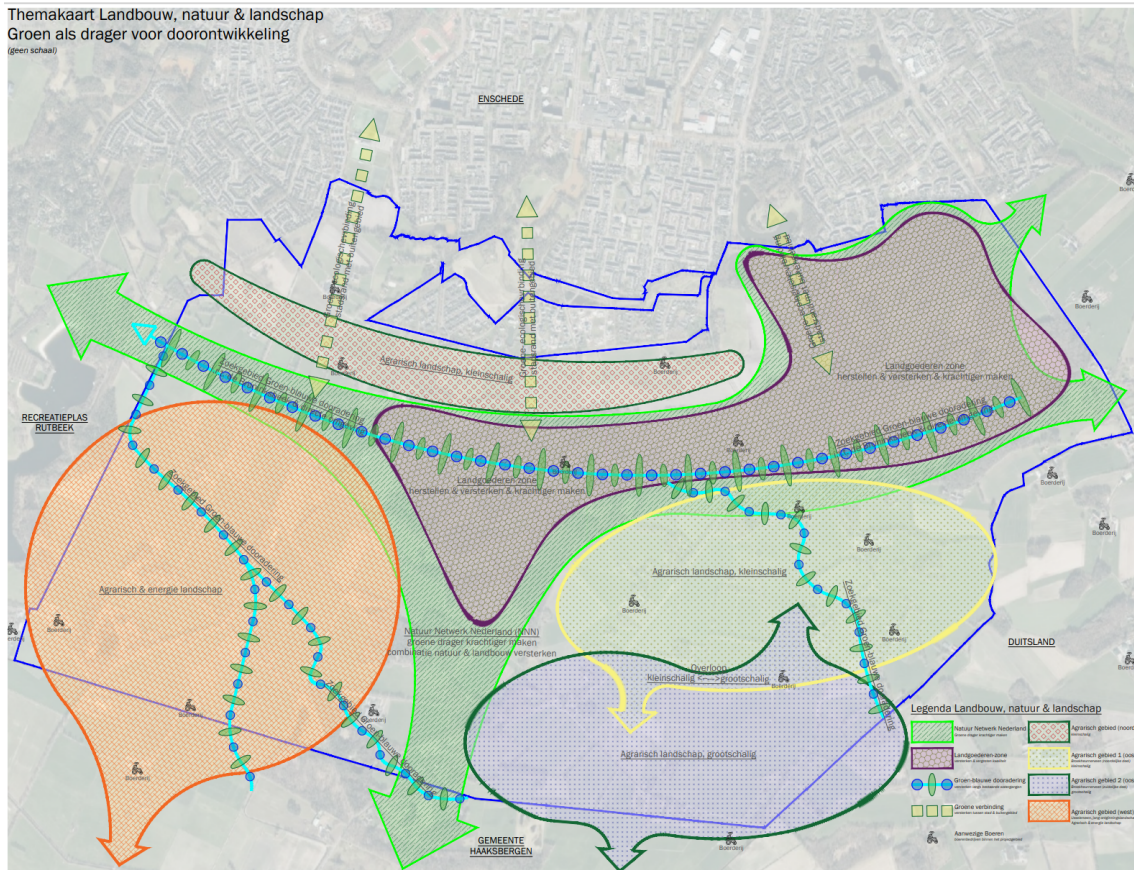
- Spoor 1: grondgebonden melkveehouderij (richting 2-2,2 GVE/ha) Het gebied komt waarschijnlijk binnen deze range (2-2.2 GVE/ha) als rekening wordt gehouden met het buiten direct gebruik stellen van de landbouwbedrijven op de locatie van het geplande zonneveld.
- Spoor 2: extensieve landbouw in bijzondere gebieden (richting 1-1,5 GVE/ha) Onduidelijk is of eisen gaan gelden voor extensief gebruik in een ruime of een smalle strook rond de Bruninksbeek. De overheden (waterschap, provincie) kunnen nog geen duidelijkheid geven of de eisen voor de KRW-waterloop in de benedenstroom van de Bruninksbeek gevolgen gaat krijgen voor Waardevolle Kleine Wateren, zoals de bovenloop van de Bruninksbeek die door de Broekheurne loopt.
- Spoor 3: Bedrijfsgerichte maatregelen (management en technische maatregelen) Hier kijken we vooral naar de afzonderlijke bedrijven. Door samenwerking, bijvoorbeeld bij mestvergisting, kan het nemen van bedrijfsgerichte maatregelen wel makkelijker worden. Als de helft van de bedrijven overgaat tot mestvergisting kan de ammoniakuitstoot met een kwart afnemen en kan de methaanuitstoot in de orde van grootte van 8% afnemen.

3. Aanzet voor uitwerking in de Broekheurne

3.1 Ruimtelijk beeld

De onzekerheid over de eisen die vanuit natuur, water en klimaat gaan gelden maakt dat nog maar beperkt voortgang is geboekt met de uitwerking van het toekomstbeeld. In grote lijn tekenen zich wel de volgende deelgebieden af, waar op verschillende manieren landbouw, natuur en landschap met elkaar in verband worden gebracht. Bij deze indeling zijn water en bodem, naast het huidige grondgebruik en de landschappelijke kwaliteiten sturend.

Themakaart Landbouw, natuur & landschap
Groen als drager voor doorontwikkeling
(geen schaal)

Jonge ontginning in het zuidwesten: energie en landbouw

In dit gebied krijgt het landschap een nieuwe inrichting met als grote nieuwe ingreep het zonneveld. Dat wordt aangelegd in de structuur van de grootschalige blokverkaveling, die deze jonge veldontginning kenmerkt. Ook de landschappelijke inpassing krijgt een forse structuur in een grof raster. In dit gebied past ook heel goed een nieuwe centrale mestvergisting. Belangrijk aandachtspunt is de verdroging. De Usserlerstroom staat (letterlijk en figuurlijk) haaks op de bekenstructuur en versterkt de verdroging. Centraal in dit deelgebied is er de kans om een ontmoetingsplek tot stand te brengen, waarin diverse activiteiten kunnen samenkomen.

Oostelijk landbouwgebied: overgang van klein- naar grootschalig gebruik

Kenmerkend is de overgang vanuit de landgoederenzone in het noorden met een kleinschalig landschap naar de jonge veldontginning in het zuidelijk deel met -voor de Broekheurne- de meest grootschalige verkaveling. In de gebiedsaanpak zijn in deze zone geen ingrijpende maatregelen voorzien. Het gaat om incidenteel herstel en versterking van het landschap (met houtwallen e.d.), om maatregelen tegen de verdroging, enige aanvulling van het routenetwerk voor recreatie.

Landgoederenzone: natuur en recreatie

De landgoederenzone heeft cultuurhistorische, landschappelijke en natuurlijke waarden en is heel aantrekkelijk door het afwisselende grondgebruik. De Bruninksbeek bepaalt mede de structuur van deze zone en legt ook ecologische verbinding oost-west in het gebied. De waarden van de landgoederenzone staan onder druk van vooral verdroging. De kansen voor recreatie worden nog niet optimaal benut. Daarom wordt vanuit de kracht van de landgoederen aan herstel gewerkt: beekherstel, vernatting, versterking van de natuurlijke waarden en meer recreatieve voorzieningen.

De landbouw staat in deze zone ten dienste van de kwaliteit van de landgoederen.

Vanuit de landgoederenzone loopt een ecologische verbinding naar het zuiden. Daarin wordt migratie mogelijk tussen het Aamsveen in het oosten en het Witte Veen in het zuiden. De boomkikker is daarbij een gidssoort. De verbinding naar het zuiden ligt tussen de beide landbouwkernegebieden. De breedte van de verbindingsstrook moet nog nader worden bepaald en de inrichtingsmaatregelen moeten de juiste balans aanbrengen tussen landbouw en natuur.

Randzone: gemengd gebied met verbinding naar de stad

Deze zone levert een wat gemengd en daarmee onduidelijk beeld op. De vereisten voor de ecologische verbinding vanuit de landgoederenzone in westelijke richting en de waterkwaliteit langs de Bruningsbeek zijn nog niet duidelijk. Dat geeft onzekerheid over de mogelijkheden voor de landbouw. In deze zone speelt de verbinding met de stad; maar ook de scheiding tussen stad en landelijk gebied. In de gebiedsaanpak moet hier nog de passende inrichtingsmaatregelen bij worden gevonden.

3.2 Landbouwmaatregelen

Managementmaatregelen

Boeren kunnen met aanpassingen in hun bedrijfsvoering een substantiële stikstofreductie realiseren. Zo kan bijvoorbeeld door het ruweiwitpercentage in de rantsoenen van het melkvee te verlagen naar schatting 20% stikstof gereduceerd worden. Concreet betekent dit dat elk percentage (1%) minder ruw-eiwit in het rantsoen kan zorgen voor een stikstofreductie van eveneens 1%. Andere maatregelen die boeren kunnen doorvoeren is het aanhouden van minder jongvee. Dit kan leiden tot een stikstofreductie van een aantal % (het precieze percentage moet later berekend worden). Daarnaast zijn er diverse stalmaatregelen die doorgevoerd kunnen worden die zullen bijdragen aan een stikstofreductie. Hierbij valt te denken aan de mestrobot vaker laten lopen, koeien langer beweiden, schoonspoelen van de stalvloer als de koeien naar buiten gaan enz.

Het is ons advies voor de boeren in het gebied Broekheurne dat zij zich verenigen om gezamenlijk een pilot te ontwikkelen om de stikstof-reductie-opgave in het gebied te realiseren. Binnen het netwerk van praktijkbedrijven van de WUR en LTO Noord is kennis beschikbaar over de genoemde en andere voorbeelden van stikstofreductie.

Mestvergisting

De potentie van mestvergisting in het gebied vertegenwoordigt een energiewaarde van circa 50TJ. Op basis van een eerst inventarisatie lijkt een 8 agrarisch ondernemer geïnteresseerd te zijn. Op basis van deze 8 bedrijven is er een eerste ruwe analyse gemaakt. Een dergelijke maatregel werkt niet alleen gunstig uit voor de energietransitie, maar kan ook bijdragen aan de reductie van methaanemissie en stikstofemissie. Daarmee helpt mestvergisting om de doelstellingen daarvoor te halen. Tot slot kan mestvergisting een bijdrage leveren aan het verdienvermogen in de landbouw. Voor mestvergisting bestaan diverse technische en logistieke oplossingen. Die moeten worden onderzocht net als de bereidheid vanuit de landbouw om aan deze vergisting bij te dragen. Ook moet de financiële haalbaarheid in beeld worden gebracht.

Een neveneffect kan zijn dat het digestaat (voedselrijke restproduct) dat als meststof op het land wordt uitgereden, enkele weken later moet worden toegediend dan reguliere drijfmest. Dat biedt

mogelijkheden om de gronden in het voorjaar wat later droog te leggen (zie onder verdroging), waardoor in de zomerperiode meer water beschikbaar kan blijven voor de gewassen en de natuur.

Deze maatregel wordt diepgaander besproken onder het thema Duurzame Opwek.

3.3 Maatregelen voor natuur en landschap

Groenblauwe dooradering

De groenblauwe dooradering van het landelijk gebied moet toenemen naar 10%. In beeld wordt gebracht wat dit betekent en in welke mate extra water, houtwallen en bosjes moeten worden aangelegd. Een deel daarvan komt tot stand bij de landschappelijke inpassing van het zonneveld (tot 10 ha). Bij de invulling kan aangesloten worden op het gemeentelijke Natuur- & Landschapsplan, waarin kansen voor versterking van landschap en natuur zijn weergegeven. Ook kunnen kansen voor verbreding van de landbouw (combinaties met natuurontwikkeling, waterbeheer, educatie e.d.) worden onderzocht.

Parels

Invulling in overleg met Landschap Overijssel

3.4 Watermaatregelen

Waterbeheer / terugdringen verdroging op de landgoederen

Landschap Overijssel heeft hiervoor een plan in ontwikkeling. Van uit het gebiedsproces werken we naar de integratie van dit plan met de andere te nemen maatregelen.

Watersysteem – tegengaan verdroging

Een thema waar landbouw en natuur opgave hebben, waar de belangen parallel kunnen lopen is de waterhuishouding. Verdroging heeft gevolgen voor zowel de natuur, zoals de verminderde vitaliteit van laanbomen op de landgoederen, als de landbouw met watertekorten in de zomerperiode. Het opzetten van het waterpeil met 10 – 50 cm zoals vanuit het Rijk wordt voorgesteld voor de droge zandgronden kan ook in de Broekheurne bijdragen aan een watersysteem dat beter is aangepast aan de huidige klimaatomstandigheden. Het waterschap biedt met het programma HOP (Haarvaten op Peil) mogelijkheden om tot gerichte maatregelen te komen. Daarnaast zouden boeren gebruik kunnen maken van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), om maatregelen te nemen in teelten bodembeheer, om op die wijze te werken aan het beter vasthouden van het neerslagoverschot.